

Kohtuasi C-235/24 PPU [Niesker]¹**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

2. aprill 2024

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (Arnhem-Leeuwardeni apellatsioonikohus, Madalmaad)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

29. märts 2024

Süüdimõistetu:

S.A.H.

Põhikohtuasja ese

Põhikohtuasi puudutab Rootsi kohtu kriminaalasjas tehtud otsuse Madalmaades tunnustamise ja täitmise menetlust.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Käesoleva ELTL artikli 267 alusel esitatud eelotsusetaotlusega soovitakse esmalt teada, kas Gerechtshof Arnhem-Leeuwardenit (Arnhem-Leeuwardeni apellatsioonikohus, Madalmaad, edaspidi „Gerechtshof“) saab pidada kohtuks ELTL artikli 267 tähenduses ja kas sellest tulenevalt saab ta esitada eelotsuse küsimusi. Kui sellele küsimusele vastatakse jaatavalt, esitab Gerechtshof järgmise küsimuse, kas Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 47 on kohaldatav põhikohtuasjas, milles Gerechtshof peab käsitlema nõukogu 27. novembri 2008. aasta raamotsuse 2008/909/JSK vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kriminaalasjades tehtud otsuste suhtes, millega määratakse vabadusekaotuslikud karistused või vabadust piiravad meetmed, nende Euroopa Liidus täideviimise eesmärgil (edaspidi „raamotsus 2008/909/JSK“),

¹Käesoleval kohtuasjal on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetlusosalise tegelikule nimele.

artikli 8 lõigetes 2–4 ja artiklis 9 osutatud õigusküsimusi, ja kui jah, siis millised tagajärjed sellega kaasnevad. Lõpuks esitab Gerichtshof küsimused raamotsuse 2008/909/JSK artikli 8 lõike 4 tõlgendamise kohta.

Peale selle palub Gerichtshof vaadata eelotsusetaotlus vastavalt ELTL artikli 267 neljandale lõigule ja Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 lõikele 1 läbi kiirmenetluses. Gerichtshof märgib, et esitatud küsimused puudutavad vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala ning süüdimõistetud isik on praegu vahi all. Küsimustele vastamine võib viia selleni, et Madalmaades vahi all hoidmine on vaja lõpetada, kuna välisriigis mõistetud karistus tuleb tunnustamata jätta või muuta karistuseks, mis ei ole vabadusekaotuslik karistus.

Eelotsuse küsimused

1. Kas mõistet „kohus“ ELTL artikli 267 tähenduses koostoimes raamotsuse 2008/909/JSK artikli 8 lõigetega 2–4 ja artikliga 9 tuleb tõlgendada nii, et see hõlmab ka selleks määratud riigi kohut, mis ei ole pädev asutus raamotsuse artikli 8 lõike 1 tähenduses ja teeb kirjalikus menetluses, milles süüdimõistetu põhimõtteliselt ei osale, otsuse üksnes raamotsuse artikli 8 lõigetes 2–4 ja artiklis 9 osutatud õigusküsimustes?

2. Kas harta artiklit 47 tuleb tõlgendada nii, et kui raamotsuse 2008/909/JSK kohases tunnustamismenetluses on raamotsuse artikli 8 lõigetes 2–4 ja artiklis 9 nimetatud aspektide hindamine tehtud täidesaatvas riigis ülesandeks selleks määratud kohtule, tuleb süüdimõistetule peale raamotsuse 2008/909/JSK artikli 6 lõikele 3 ette nähtud võimaluse esitada arvamus väljaandjariigis anda ka võimalus kasutada tõhusat õiguskaitsevahendit täidesaatvas riigis?

Kui sellele küsimusele vastatakse jaatavalt:

3. Kas raamotsust 2008/909/JSK arvestades tuleb harta artiklit 47 tõlgendada nii, et tõhusa õiguskaitsevahendi kasutamiseks täidesaatvas riigis piisab, kui süüdimõistetul on võimalik esitada kirjalik arvamus enne kohtulikku hindamist ja tunnustamisotsust või pärast tunnustamisotsuse tegemist algse hinnangu läbivaatamise raames?

4. Kas raamotsust 2008/909/JSK arvestades tuleb harta artiklit 47 tõlgendada nii, et süüdimõistetule, kellel ei ole piisavalt rahalisi vahendeid ja kes vajab tõhusa õiguskaitse kasutamiseks abi, tuleb täidesaatvas riigis anda õigusabi, isegi kui seadus seda ette ei näe?

5. Kas raamotsuse 2008/909/JSK artikli 8 lõikes 3 sätestatud kriteeriumi tuleb tõlgendada nii, et juhul kui karistust või meedet muudetakse, kuna see on oma olemuselt vastuolus täidesaatva riigi õigusega, siis tuleb hinnata, millise meetme oleks täidesaatva riigi kohus suure tõenäosusega määranud, kui süüdimõistmine oleks toimunud täidesaatvas riigis, või tuleb – olenevalt asjaoludest pärast

lisateabe nõudmist – teha hindamine, mille raames arvestatakse, milliseks on meede väljaandjariigis tegelikult kujundatud?

6. Kuidas ja millises ulatuses peab täidesaatev riik juhul, kui ta hindab uuesti raamotsuse 2008/909/JSK artikli 8 lõikes 4 sätestatud karistuse raskendamise keelust kinnipidamist, arvesse võtma suundumisi ja teavet, mis on toimunud või saadud pärast tunnustamisotsuse tegemist?

Viidatud liidu õigusnormid

Harta artikkel 47

ELTL artikkel 267

Raamotsuse 2008/909/JSK artiklid 6, 8 ja 9

Viidatud riigisisese õigusnormid

Seadus vabadusekaotuslike ja tingimisi karistuste vastastikuse tunnustamise ja täitmise kohta (Wet wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging vrijheidsbenemende en voorwaardelijke sancties, edaspidi „WETVVS“), artiklid 2:11 ja 2:13

Asjaolude ja põhikohtuasja lühikokkuvõte

- 1 Süüdimõistetud isik on Iraagi kodanik. Alates 1996. aastast elab ta Madalmaades ja 2001. aastal anti talle alaline elamisluba.
- 2 Göta Hovrätt (Göta apellatsioonikohus, Rootsi) mõistis ta 26. veebruari 2015. aasta otsusega süüdi Rootsis toime pandud kuritegude eest. Kokkuvõtlikult oli tegemist keelatud relvade omamise, ebaseadusliku ähvardamise, ahistamise ja raske kehavigastuse tekitamisega. Göta Hovrätt (Göta apellatsioonikohus, Rootsi) otsustas, et vaimse puude või psüühikahäire tõttu ei saa süüdimõistetut toime pandud kuritegudes süüdivaks tunnistada, ja määras talle vabadusekaotuses seisneva meetme, nimelt määramata kestusega kohtupsühhiaatrilise ravi, millega kaasneb eriomane uuring haiglast väljakirjutamisel.
- 3 Süüdimõistetud esitas Rootsi asutustele taotluse anda määratud karistuse täideviimine üle Madalmaadele, mille alusel esitasid Rootsi asutused Minister van Justitie en Veiligheidile (Madalmaade justiits- ja julgeolekuminister, edaspidi „minister“) Rootsi kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise palve.
- 4 Ministri taotluse põhjal leidis Gerechtshof 18. jaanuari 2019. aasta otsuses, et süüdimõistetud oli ise taotlenud süüdimõistva otsuse kättetoimetamist või oli sellega nõustunud, ning otsustas, et kohtuotsuse tunnustamisest keeldumiseks ei ole alust ja et süüteod, mille eest karistus mõisteti, on ka Madalmaade õiguse

kohaselt kriminaalkorras karistatavad. Lisaks otsustas Gerechthof, et esineb alus määratud vabadusekaotuslikku meedet muuta, ja muutis selle sundravile paigutamise meetmeks, mille puhul ei ole ette nähtud maksimaalset kestust. Seejuures leidis Gerechthof, et see ei kujuta endast süüdimõistetu karistusliku olukorra raskendamist.

- 5 Gerechthofi hinnangut arvesse võttes tunnustas minister pädeva asutusena raamotsuse 2008/909/JSK tähenduses 18. veebruaril 2019 Rootsi kohtuotsust, kusjuures karistus muudeti sundravile paigutamises seisnevaks (tähtajatuks) Madalmaade meetmeks. Süüdimõistetu paigutati Madalmaades asuvasse kohtupsühhaatrilisse keskusesse, kus ta viibib ka praegu. Pärast kohtuotsuse tunnustamist tegi justiitsasjade ja julgeoleku riigisekretär (Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid, Madalmaad) 6. augustil 2020 otsuse, millega tühistati süüdimõistetule väljastatud varjupaigaõigusega isiku elamisluba ning kuulutati süüdimõistetu ebasoovitavaks välismaalaseks.
- 6 Süüdimõistetu vaidlustas ministri tunnustamisotsuse õiguspärasuse tsiviilkohtus. Muu hulgas väitis ta, et Gerechthofi 18. jaanuari 2019. aasta otsus, millel põhines ministri otsus, oli tehtud menetluses, mis ei vasta harta artikli 47 nõuetele. Kõnealuses tsiviilkohtumenetluses rahuldab Gerechthof Den Haag (Haagi apellatsioonikohus, Madalmaad) (apellatsiooniasimes) 5. septembri 2023. aasta otsusega süüdimõistetu kaebuse ja seadis ministrile kohustuse 29. jaanuari 2019. aasta otsus uuesti läbi vaadata.
- 7 Minister palus 15. septembri 2023. aasta kirjaga Gerechthofil asi harta artikli 47 nõuetele vastavas menetluses uuesti läbi vaadata. Uues menetluses tegi Gerechthof pärast poolte ärakuulamist otsuse esitada käesolev eelotsusetaotlus.

Põhikohtuasja poolte peamised väited

- 8 Süüdimõistetu väidab, et Gerechthof peab asja uuesti läbi vaatama harta artikliga 47 kooskõlas olevas menetluses, mis käesoleval juhul tähendab:
 - et toimuma peab avalik kohtuistung, milles ta saab osaleda,
 - et asja tuleb menetleda mõistliku aja jooksul,
 - et tal peab olema võimalus kasutada advokaadi abi, keda vajaduse korral rahastab riik,
 - et menetlus peab olema võistlev, ja
 - et otsus tuleb teha avalikult.
- 9 Lisaks leiab süüdimõistetu, et käesoleval juhul on tegemist karistuse raskendamisega, ja peab tõhusa õiguskaitse eesmärgil vajalikuks, et tal oleks võimalus esitada selle kohta lisatõendeid.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühikokkuvõte

Eelotsusetaotluse vastuvõetavus

10. *Gerechthof on seni lähtunud sellest, et küsimusele, kas ta on kohus ELTL artikli 267 tähenduses ja kas tal on sellest tulenevalt õigus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus, tuleb vastata eitavalt. Gerechthofi ülesanne liidu teiste liikmesriikide kohtuotsuste tunnustamise menetluses erineb märkimisväärselt kohtu tavapäraest ülesannetest ja menetlustest. Näiteks ei toimu avalikku kohtuistungit, Gerechthof ei otsusta raamotsuse 2008/909/JSK kohaselt olulise sotsiaalse rehabilitatsiooni huvi arvestamise üle, WETVVS-i alusel vabatahtlikuks liigitatud keeldumisaluste üle ega selle üle, kuidas tuleb tõlgendada selles seaduses kohustuslikuks liigitatud keeldumisaluseid, arvestades Euroopa Kohtu 29. aprilli 2021. aasta otsust X (Euroopa vahistamismäärus – ne bis in idem) (C-665/20 PPU, EU:C:2021:339). Lisaks ei saa Gerechthof teha otsust juhtudel, mil minister jätab karistuse täitmise ülevõtmise palve rahuldamata, ilma et ta oleks seda Gerechthofile esitanud.*
11. *Madalmaade seaduse ettevalmistavatest materjalidest nähtub siiski, et seadusandjal oli sõnaselgelt soov, et raamotsuse 2008/909/JSK artikli 8 lõigetes 2–4 ja artiklis 9 reguleeritud õigusküsimuste kohta teeks otsuse kohus, ja et mõeldud on selleks määratud kohut, kes teeb seadusele tuginedes siduva otsuse.*
12. *Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt võtab Euroopa Kohus selle hindamisel, kas eelotsusetaotluse esitanud organ on „kohus“ ELTL artikli 267 tähenduses ja kas eelotsusetaotlus on seega vastuvõetav, arvesse asjaolude kogumit, millesse kuuluvad muu hulgas organi asutamine seaduse alusel, tema alalisus, tema kohtualluvuse kohustuslikkus, menetluse võistlevus, õigusnormide kohaldamine organi poolt ning tema sõltumatus (29. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Getin Noble Bank, C-132/20, EU:C:2022:235, punkt 66 ja seal viidatud kohtupraktika).*
13. *Gerechthof on esialgu seisukohal, et ta on asutatud seaduse alusel, et ta on alaline, et WETVVS-i kohaseid otsuseid hinnates peab ta küll piirduma teatud punktidega, kuid kohtulik hindamine on kohustuslik, et kuigi seaduslik menetlus ei näe ette võimalust süüdimõistetu ärakuulamiseks, võetakse süüdimõistetu argumente, kui need esitatakse arvamuseks või hilisema uue läbivaatamise raames, siiski arvesse, et ta kohaldab õigusnorme ja on sõltumatu. Gerechthofi esialgse seisukoha kohaselt sõltub küsimus, kas teda tuleb käsitada kohtuna, seega küsimusest, kas tema menetlust saab liigitada võistlevaks menetluseks.*
14. *Eeltoodud arutluskäiku arvestades esitab Gerechthof esimese eelotsuse küsimuse. Vastus sellele küsimusele võib siiski sõltuda vastusest teisele eelotsuse küsimusele, mis puudutab harta artikli 47 kohaldatavust.*

Harta artikkel 47

- 15 Harta artikli 47 kohaselt on igäihel, kelle liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi rikutakse, õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus.
- 16 Gerechthofil on tekkinud küsimus, kas WETVVS artiklil 2:11 põhineva hindamisega on rikutud liidu õigusega tagatud õigusi või vabadusi. Sellega seoses küsib ta, kas õiguslik hindamine „kuulub liidu õiguse kohaldamisalasse“ (26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105) või on tegemist „liidu õigusega reguleeritud olukorraga“ (16. mai 2017. aasta kohtuotsus Berlioz Investment Fund, C-682/15, EU:C:2017:373). On ilmselge, et kõnealusel hindamisel kohaldatakse raamotsuse 2008/909/JSK artikli 8 lõikeid 2–4 ja artiklit 9, kuna need on üle võetud WETVVS-i artiklitega 2:11 ja 2:13. Teisalt on süüdimõistetul väljaandjariigis – juhul kui ta seal viibib – võimalus esitada suuline või kirjalik arvamus ning raamotsus 2008/909/JSK ei anna süüdimõistetule sõnaselgelt võimalust kasutada tõhusat õiguskaitsevahendit täidesaatvas riigis, mistõttu võib ka väita, et tegemist on õigusliku olukorraga, mis ei kuulu liidu õiguse kohaldamisalasse. Kuna Gerechthofil on selles osas kahtlusi, esitab ta teise eelotsuse küsimuse.
- 17 Kui sellele küsimusele tuleb vastata jaatavalt, tekib küsimus, kas raamotsuse 2008/909/JSK artikli 6 kohane võimalus esitada arvamus väljaandjariigis vastab harta artikli 47 nõuetele. Raamotsuse artikli 6 lõike 3 kohaselt on see arvamus hiljem täidesaatvale riigile kirjalikult kättesaadav, mis näib viitavat sellele, et liidu seadusandja eeldab, et edasine läbivaatamine täidesaatvas riigis toimub kirjalikult.
- 18 Kui see võimalus ei vasta harta artikli 47 nõuetele või ei laiene olukordadele, kus süüdimõistetud väljaandjariigis (enam) ei viibi ja ei saa seetõttu arvamust esitada, tekib Gerechthofil küsimus, kas sellises olukorras nõuab harta artikkel 47 süüdimõistetud ära kuulamist täidesaatva riigi avalikul kohtuistungil ja talle õigusabi andmist, ning millal peab kohtuistung sellisel juhul toimuma. Eelkõige tekib küsimus, kas asjaolu, et süüdimõistetud võib taotleda uut hindamist, vastab harta artikli 47 nõuetele.
- 19 Sellega seoses märgib Gerechthof, et läbivaatamine WETVVS artikli 2:11 tähenduses on õigustehnilist laadi ja suhteliselt piiratud. Riigi ja süüdimõistetud huvid, mis seisnevad sotsiaalses rehabiliteerimises selles riigis, millega süüdimõistetul on kõige tihedamad sidemed, langevad sageli kokku. Käesoleval juhul oli vaja välisriigi meedet muuta, kuid enamikul juhtudel mõistetakse vabadusekaotuslik karistus vangistusena, mille puhul ei ole vaja karistust (või selle liiki) muuta. Kui harta artikli 47 kohaldamine viiks tulemuseni, et süüdimõistetud tuleb täidesaatva riigi avalikul kohtuistungil ära kuulata, siis tekitaks see praktikas probleeme. Tekib küsimus, kuidas tuleb ära kuulamine täidesaatvas riigis korraldada, kui süüdimõistetud viibib veel väljaandjariigis. Gerechthofi praktika kohaselt on süüdimõistetul võimalus esitada kirjalik arvamus, mida Gerechthof arvesse võtab. See võib toimuda enne hindamist ja

tunnustamisotsust või pärast seda uue hindamise taotlemise kujul. Süüdimõistetul on vabadsus kasutada õigusabi, kuid tal puudub võimalus saada selleks rahalist abi.

- 20 Eeltoodut arvestades esitab Gerichtshof kolmanda ja neljanda eelotsuse küsimuse.

Karistuse muutmine

- 21 Raamotsuse 2008/909/JSK artikli 8 lõikes 3 – ja WETVVS artikli 2:11 lõikes 5 – on sätestatud, et kui karistus on oma olemuselt vastuolus täidesaatva riigi õigusega, võib selle muuta karistuseks või meetmeks, mis vastab võimalikult täpselt väljaandjariigi määratud karistusele. Gerichtshof on tõlgendanud seda kriteeriumi nii, et karistus tuleb muuta selliseks meetmeks, mis oleks süüdimõistetule suure tõenäosusega määratud, kui süüdimõisteav kohtuotsus oleks tehtud Madalmaades. Seetõttu otsustas Gerichtshof muuta karistuse sundravile paigutamise meetmeks, mille lõpp ei ole sarnaselt Rootsi meetmega ette kindlaks määratud, vaid sõltub ravi kulgemisest.
- 22 Süüdimõistetule leiab, et Rootsi vabadusekaotuslik meede on Madalmaade meetmega võrreldes vähem piirav. Rootsi meetme puhul hinnatakse lõpetamise vajadust poole aasta möödumisel ja meetme keskmine kestus on ligikaudu neli aastat, samal ajal kui Madalmaade meetme puhul toimub hindamine üldjuhul iga kahe aasta järel, meetme keskmine kestus on palju pikem ja lisaks kuulutatakse asjaomane isik ebasoovitavaks.
- 23 Neid argumente arvestades esitab Gerichtshof viienda eelotsuse küsimuse.

Pärast tunnustamisotsuse tegemist saadud teabe hindamine

- 24 Lõpuks on Gerichtshofil tekkinud küsimus, mil määral tuleb arvesse võtta alles pärast hindamist kättesaadavaks muutunud teavet või alles hiljem aset leidnud suundumusi, kui see teave või need suundumused võivad olla olulised raamotsuse 2008/909/JSK artikli 8 lõikes 4 sätestatud karistuse raskendamise keelust kinnipidamise kontrollimisel. Käesoleval juhul viitas süüdimõistetule sellele, et pärast tunnustamisotsuse tegemist oli ta kuulutatud ebasoovitavaks välismaalaseks. Gerichtshof leiab, et vabadusekaotusliku karistuse või meetme raskendamise hindamise seisukohast võib see teave olla asjakohane. Tegemist on siiski teabe ja suundumustega, mis on saadud või mis on toimunud pärast tunnustamisotsuse tegemist. Kuna Gerichtshofil on kahtlusi, kas ta võib seda teavet arvesse võtta, esitab ta kuuenda eelotsuse küsimuse.